

Grundlovsmødet på Farumgård i 1942

Af Morten Bjørn

I maj 1942 ønskede ledelsen af Ungdomssamvirket at udsende en pjece om grundloven og de frihedsrettigheder, der var sikret enkeltindividet. Om dette skrev Knud Gedde i sin dagbog:

... "At det ellers staar saa som saa til med Friheden har Dagen i Dag bragt mig et Eksempel paa. Gennem nogen tid har vi i Ungdomssamvirket arbejdet med en Plan om at paa Grundlovsdagen at tilsende samtlige Landets Husstande en Pjece om Grundloven med Forklaring paa de Frihedsrettigheder, Grundloven tilsikrer enhver Borger. ...; men forinden var det nødvendigt at forelægge den til Censur i Udenrigsministeriet. Da vi naturligvis ikke kunne risikere at staa med 1,2 Million Eksemplarer trykt og saa faa dens Udsendelse forbudt".¹

Skrivelsen blev forbudt. Det vakte en del utilfredshed hos ledelsen af Ungdomssamvirket og Knud Gedde skrev i sin dagbog:

"Det er altsaa ikke Pjecens Form eller Enkeltheder i den, der har medført Forbudet; men det er ganske simpelt en Minister valgt efter Grundlovens Forudsætninger, der mener det er provokerende i Øjeblikket at erindre sine danske Medborgere om Grundloven og dens Frihedsideal".²

For at bringe budskabet ud til befolkningen – med eller uden pjece – planlagde D.U. ledelsen derfor et Grundlovsmøde for de universitets studerende foran plæ-

nen i Tivoli. Der var fra Tivolis side stillet 1000 adgangskort til rådighed for studenterne. Det pronazistiske blad "Fædrelandet" fik kendskab til mødet mandag den 1. juni. Dagen efter kunne man på forsiden af "Fædrelandet" læse:

"En flov Historie for Hetzjerne.

Et Politiforbud mod en politisk Grundlovs Forestilling i Tivoli".

"Tivoli har meldt sig til Hetzernes landskadelige Garde, Arm i Arm med Jøderne, Kommunisterne Hal Koch, Falk Hansen, la Cour med mange flere samt den Flok af vildført Studenterungdom, som tror mere paa deres jødiske og jødisk afhængige Lærere end paa deres Konges, manende, alvorlige Henstillinger til det danske Folk".

Avisen henvendte sig til politidirektøren for at sikre sig, at mødet ville blive aflyst, hvilket også skete, og at der blev indledt undersøgelser mod arrangørerne. Talerne ved Grundlovsmødet skulle have været Hal Koch og studenterforeningens ledende senior professor Lundsgaard. "Fædrelandet" sluttede artiklen med at konstatere, at nu var denne sag altså slut indtil videre. For at undgå endnu et forbud, havde ledelsen af D.U. derfor indhentet tilladelse hos myndighederne om at holde et Grundlovsmøde på det privatejede Farum-

gaard med Hal Koch og folketingsmand Aksel Møller som talere. Knud Gedde var - i forbindelse med udstedelsen af tilladelsen til

Krigen var i juni 1942 langt fra afklaret. Tyskerne og japanerne havde erobret store områder, og kampe mellem de allierede og akse magterne foregik blandt andet i Stillehavet, i Nordafrika og ved "slaget" om Atlanterhavet, som det fremgår af "Fædrelandets" forside. På det indenrigspolitiske område var brandpunkterne det konservative partis formand Christmas Møllers flugt til England; befaling til danske nazister om straks at melde sig til Frikorps "Danmark" og det kommende Grundlovs møde i Farum.

Når "Fædrelandet" - der var startet i januar 1939 - kunne overleve, skyldes det ikke mindst, at tyskerne ydede et tilskud på omkring 6½ million kroner i besættelsesårene.³

Forsiden stammer fra "Fædrelandet" onsdag den 2. juni 1942, Det kongelige Bibliotek.

Grundlovs mødet - blevet spurgt, hvor mange deltagere han forventede, og havde skønnet antallet til 500-1000.

Næste dag kunne man imidlertid - igen på forsiden - læse i "Fædrelandet" at:

"Det forbudte Tivolimøde camoufleres og henflyttes til Farum".

På studiegården var der opsat en plakat med følgende tekst:

"Studentereforeningen er Medlem af Dansk Ungdomssamvirke. For samtlige Medlemmer af D.U.S. tilsluttede Foreninger i Københavns og Frederiksborg amt afholdes der Grundlovsdag et grundlovs møde i Farumgaards store Park. Talere er Professor Hal Koch og Folketingsmand Aksel Møller. Adgang mod Adgangskort, der udleveres paa Foreningens Kontor.

Fælles Cykeltur fra Grundtvigskirken Kl. 13.30.

Husk den hvide Hue."⁴

"Fædrelandet" intensiverede sin kampagne mod mødet og slog på, at cykelturen ville føre til sammenstimlen, hvilket ifølge loven var forbudt. Det at bære studentehue på Grundlovsdag ville krænke uniformsforbudet. Farummødet blev yderligere kritiseret - inde i avisen - for at være et offentligt møde, der - ligesom det oprindeligt planlagte møde i Tivoli - straks burde aflyses.

Andet sted i "Fædrelandet" kunne man læse, at der, torsdag den 4. juni på Williams Hotel, ville blive afholdt offentlig hvervemoede.

*Kæmp for Jord og Hjem;
for Danmarks og Europas Fremtid!*

Stort HVERVEMØDE

afholdes

paa Williams Hotel

Torsdag den 4. Juni Kl. 20

Talere: *Ritmester Stahlr*
og *SS Frivillig Søren Kam*

Annonce fra Farum Avis torsdag d. 4. juni 1942.

”Med Frikorps ”Danmark” under Dannebrog mod Bolchevismen.”

Taler: Redaktør Steen-Rasmussen.

Da den slags møder sjældent fandt sted i Farum, var det næppe en tilfældighed.⁵

Grundlovsrådet blev – i alle andre aviser end ”Fædrelandet” – omtalt positivt,⁶ selvom det var begrænset hvad der kom frem af oplysninger. Dog viste der sig meget stor interesse for sagen, selvom mødet var annonceret med meget kort varsel. Et orkester fra DSU København ville spille og Farums Ungdomssamvirke ville sørge for festlig udsmykning! I tilfælde af regn ville Grundlovsrådet blive flyttet til Williams Hotels store sal.

Kristeligt Dagblad bragte torsdag den 4. juni, som eneste avis, et billede af Farumgårds Hovedbygning placeret i den store park, hvor Grundlovsrådetets deltagere skulle samles. Avisen gjorde ligeledes opmærksom på, at Dansk Ungdomssamvirke havde opgivet at gennemføre den tidligere planlagte fælles cykeltur af praktiske og trafikale grunde, og opfordrede de mange deltagere til selv at finde vej til Farum.

Måske håbede D.U. ledelsen, at man – ved at opgive den fælles cykeltur – fjernede de af ”Fædrelandet” anførte kritikpunkter, og dermed sikrede at Farummødet ville kunne gennemføres.

Torsdag udkom Farum Avis, og udover en kæmpeannonce kun-

ne man under den lokale rubrik læse:

"Vi erfarer, at det efter store Anstrebninger er lykkedes at opnå Tilladelse til at afholde Grundlovs møde paa Gl. Farumgaard Grundlovsdag, ...

Endvidere vil der paa Festpladsen blive solgt et lille Dannebrogslag samt Lodsedler, hvorpaa der kan vindes et Maleri skænket af Kunstmaler Em. A. Petersen, samt 2 Raderinger af A.F. Willumsen. Gevinsterne er udstillede hos Niels Vang. Overskuddet gaar til D.U., Farum, til Afholdelse af nationale Møder."

Det annoncerede Grundlovs møde i Farumgårds park, der for

en enkelt dag var stillet til rådighed af St. Ursula søstrene, var et af de få Grundlovs møder, der skulle afholdes i 1942.

Mødet blev aflyst torsdag efter ordre fra justitsministeriet!

Imidlertid var der kort før mødet udleveret så mange adgangskort, at et anslået deltagerantal på 7000 var realistisk. Fredag den 5. juni hoverede "Fædrelandet" på forsiden over ledelsen af Ungdomssamvirket:

"Hal Koch blev brændt af igen i Gaar. Hetzerne led i Gaar et nyt forsmædeligt Nederlag: deres offentlige Grundlovs møde paa Farumgaard blev afbyst, hvilket anta-

GRUNDLOVSMØDE

Dansk Ungdomssamvirke

afholder

Grundlovs møde

paa Gl. Farumgaard, Grundlovsdag Kl. 15.

Taler: Professor *Hal Koch*
og Folketingsmand *Aksel Møller*.

Endvidere medvirker et D. s. U. Orkester.

Adgangskort faas gratis ved Henvendelse til Foreningerne samt hos
Wagn Poulsen, Gydevej.

Announcen var en af de største nogensinde i Farum Avis. Dens indkøbte torsdagavis d. 5. juni 1942.

gelig vil sige – forbudt. Meddelelsen om Aflysningen blev udsendt i Aftes gennem Pressens Radioavis, fordi – som man sagde i Radioen – det var den eneste Maade, man kunne faa Aflysningen ud paa rettidigt. Hvem der staar bag ved Aflysningen, ved man altsaa ikke, ...”.

Forklaringen på, hvem der aflyste mødet, kan findes i Knud Geddes dagbog på Rigsarkivet:

”I dag er det saa Grundlovsdag. Den Pjece hvormed vi vilde have fejret Dagen, blev som omtalt forbudt, ... det Møde vi vil have festligholdt Dagen, blev ogsaa forbudt – og dette til Trods for, at vi forud havde sikret os Justitsministeriets Tilladelse til at holde dette i Farum, men saa begyndte ”Fædrelandet” at skrive derimod, og i Gaar kom saa Justitsministeriets Forbud. Det var mig der havde den tvivlsomme Ære at modtage beskeden telefonisk...”⁷

Knud Gedde blev altså ringet op – dagen før Grundlovsmødet og fik at vide, at justitsministeriet nedlagde forbud mod mødets afholdelse.⁸

”Det blev en Samtale paa et Kvarter, og jeg benyttede lejligheden til at fremhæve, at Myndighederne maatte forstaa, at det i Længden paa den Maade blev umuligt for os, der søgte at bevare roen i det danske Folk, at gøre dette, naar Flertallet af den danske Ungdom fik Indtrykket af kun at møde Forbud og Vanskeligheder, medens derimod den lille Kreds – som gik sine egne og ikke danske Veje – kan gøre hvad den vil uanset Love og Forordninger. Dette Synspunkt har Professor Hal Koch i en 2 Timers Samtale senere paa Dagen i Gaar

nærmere uddybet overfor Statsminister Buhl.

Det er ogsaa nødvendigt, at der sker en Ændring ... Naar de danske Myndigheder nu baade via Udenrigsministeriet og Justitsminister af Frygt for, hvad der maatte ”gefalle” Tyskerne, Er mere smaatskaarne end disse selv, saa maa vi raabe Vagt i Gevær. Gør vi det ikke, saa er vi ikke andet end ’dikkende Lammehaler’, der ryster af Skræk”⁹

Nogle aviser meddelte fredag, at mødet var blevet aflyst. Frederiksborg Amts Tidende skrev fredag aften den 5. juni 1942 på forsiden: ”Farum Mødet aflyst.

Torsdag eftermiddag måtte Ungdomsamvirket imidlertid meddele, at Mødet var blevet aflyst.

En medvirkende årsag til politikernes forbud mod mødet var sandsynligvis den kraftige agitation, som anført ovenfor, i avisen ”Fædrelandet” lige op til mødet.¹⁰

Bruddet mellem de tyske og danske myndigheder den 29. august 1943 betød, at tyskerne erklærede militær undtagelsestilstand, og det førte til en bølge af arrestationer. Fra Dansk Ungdoms Samvirkes ledelse blev Hal Koch, Poul Hjermand¹¹ og Knud Gedde arresterede. De blev sendt til Hørserød, og Poul Hjermand og Knud Gedde blev løsladt 5.-6. oktober, Hal Koch først den 1. november.¹²

D.U. blev opløst den 28. april 1946.

Formanden for D.U. Hal Koch mente, at ungdomsforbundet skul-

le slutte op om konge, regering og rigsdag. Dette fungerede også fint i 1940, da nazisterne med flere prøvede at "styrte" regeringen, men da der i 1941 indtrådte en afspænding, og regeringen i stigende grad begyndte at give efter for tyskerne, mistede mange troen på regeringen.

Var det formålstjenligt at føre forhandlingspolitik?

Dansk Ungdoms Samvirke var og betragtede sig selv som en yderfløj af det danske sammenhold, som var skabt i besættelsens første år. Modstandsbevægelsen undlod at kritisere D.U. i de illegale blade, da fremtidens 'rekrutter' jo netop skulle komme herfra. Da bruddet med tyskerne kom den 29. august 1943, betød det, at D.U.s aktiviteter resten af krigen stort set var stoppet. I Knud Geddes arkiv kan man 6. september 1943 læse følgende brev om bruddet:

"Kæreste Fru Gedde.

Først i Lørdags fik jeg at vide, at de havde taget Deres Mand, ... Jeg har jo ikke vidst noget bestemt, hvorledes det er gaaet med hele D.U., vidste at Koch og Hjerminde var taget, og regnede ogsaa med, at Deres Mand var blandt de udvalgte og at han er i Hoveltejren.

Ja, saa skete det, som vi havde ventet siden 9' April. Hvad skal man sige! Om Tidspunktet er rigtigt, vil først Tiden vise. Mig forekommer det en Lykke,

at Bruddet kom paa et saa klart Spørgsmaal som Gidsler... Meget kan jeg jo ikke skrive, da Brevet muligt bliver læst, af andre, men jeg haaber saa inderligt, at deres Mand - og alle de andre med ham - inden længe maa komme hjem igen til det frie Arbejde for vort Land og Folk (af hensyn til mulig Censur maa jeg vel bemærke, at der ikke herved sigtes til noget som helst af det saakaldte illegale Arbejde). (Jeg gaar ud fra, at det ikke er strafbart at ønske, at Tyskerne snart var ude af Landet). ... Her i Assens er det gaaet helt roligt. Dvs. vi havde en Generalstrejke Tirsdag d. 24/8. Hele Byen lukkede om Eftermiddagen; men der var ikke rigtig nogen, der vidste, hvorfor. Et Par Starutter gik rundt og sagde, at der skulde lukkes, og da Vejret var dejligt, og Solen skinnede, saa lukkede man altsaa. Man ønskede efter Rygtet at faa Lov til at klippe Pigerne i Ro - uden indblanding..."³

Ledelsen af D.U. kom som anført ovenfor ud efter 3-4 ugers internering, og Dansk Ungdoms Samvirkes hovedmål var opnået. Dels blev der med stor succes 'dæmmet op' for de nazistiske ungdomsorganisationer, dels modtog de samarbejdende partier megen støtte frem til 'bruddet' den 29. august 1943. Derefter valgte nogle unge den aktive linje, også fordi krigens gang havde fjernet frygten for et Danmark under nazistisk kontrol.

Noter:

1: Ifølge Knud Geddes dagbog (mandag den 11. maj 1942 side 443-444) stod der:

"Og i dag har Udenrigsministeriet – efter at Hr. Scavenius selv har læst Pjeecen – nedlagt absolut Forbud og samtidig tilføjet at det maatte anses for provokerende mod de tyske Nazister overhovedet at udsende noget som helst om Grundloven."

2: Knud Geddes dagbog side 443-444. Knud Gedde var højskoleforstander og forretningsfører i Dansk Ungdomssamvirke. Død i 1954.

3: Se John T. Lauridsen: De danske nazister 1930-45. En forskningsoversigt, Det kongelige Bibliotek 1995 side 15. Den altovervejende del af de tyske tilskud på 6½ million kroner gik til "Fædrelandet".

4: Her gengivet fra "Fædrelandet" onsdag den 3. juni. Avisen kan have haft interesse i at opdigte "plakaten" med den citerede tekst. Indirekte kan jeg dog verificere indholdet, idet en række andre aviser omtalte at også flere nordsjællandske byer - således Frederikssund, Hillerød og Hørsholm - havde arrangeret fælles cykeltur til Grundlovsmødet i Farum.

5: Kun fem gange havde nazisterne annoncer i Farum Avis. Første gang var 17. april 1941, samme dag som partiet

holdt oplysnings- og diskussionsmøde på Williams Hotel. Anden gang 28. maj 1942 og tredje gang 4. juni 1942. Fjerde og femte gang annoncerede DNSAP den 20.08.1942 og 01.04.1943.

6: Følgende aviser er læst: Berlingske Tidende, B.T., Frederiksborg Amtsavis, Frederiksborg Amts Tidende, Kristeligt Dagblad og Politiken.

7: Navnet på personen i Justitsministeriet udeladt af forfatteren.

8: Knud Geddes dagbog side 456.

9: Knud Geddes dagbog 5. juni 1942.

10: "Fædrelandet" bragte artikler om Grundlovsmødet hver dag fra tirsdag den 2. juni til og med fredag den 5. juni.

11: Poul Hjeremind var Landsretssagfører og tidligere landsformand for Konservativ Ungdom. Han var formand for Dansk Ungdomssamvirkes Arbejdsudvalg.

12: Se Henrik S. Nissen og Henning Poulsen: På dansk friheds grund. Dansk Ungdomssamvirke og de ældres Råd 1940-45, 1963 side 280 og note 15 og 16 side 321. I Knud Geddes arkiv findes dels en navneliste på 121 internerede, dels en 35 sider (A 3) beskrivelse af selve interneringen.

13: Knud Geddes privatarkiv pakke 2. Brevskriverens navn er udeladt af forfatteren.

